

неправомірних дій та які мають доступ до комерційної (у тому числі конфіденційної) інформації. Такими потенційно можуть бути працівники бухгалтерії, касири, особи, які мають право розпоряджатися печатками, бланками, працівники комп'ютерних підрозділів. Необхідно перевіряти не лише збереження працівниками комерційної таємниці, але також їхнє ставлення до своїх службових обов'язків, акуратність в обігу з документами, відсутність зайвого інтересу до інших підрозділів [2, с. 14-19].

Ознаками працівників, що розголошують конфіденційну інформацію, займаються розкраданням або здійснюють інші неправомірні дії, які загрожують економічному становищу підприємства, є:

- 1) невинуватий активний інтерес до конфіденційної інформації, діяльності інших підрозділів;
- 2) зміна поведінки працівника у спілкуванні із колегами, у розмовах, поява непевності;
- 3) різке збільшення витраток працівника, придбання дорогих товарів, нерухомості тощо.

Отже, з метою удосконалення механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства з урахуванням інтересів власників запропоновано такі напрями вдосконалення.

1. В межах сфер реалізуються такі функції механізму: аналіз стану за критеріями неплатоспроможності підприємства, аналіз кредиторської заборгованості підприємства, аналіз динаміки показників фінансової стійкості та ефективності виробництва, експрес-діагностика стану підприємства, аналіз фінансової стійкості та ефективності виробництва, його ліквідності, аналіз ліквідності балансу, результуючий аналіз та експертна діагностика стану підприємства, вертикальний та горизонтальний аналіз балансу підприємства, аналіз грошового потоку підприємства.

2. У поєднанні всіх сфер можливо отримати найвищий рівень економічної безпеки підприємства, що є предметом синхронізації механізму її формування та функціональних складових. Синхронізацію можна розглядати як процес забезпечення відповідності дій механізму та реакції з боку економічної безпеки щодо отримання очікуваного результату.

3. Для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно створити надійну систему, в якій запропоновано відображати основні стратегічні напрями діяльності підприємства для досягнення поставлених цілей із мінімально можливими збитками та чітко прописаною схемою зменшення ризикових ситуацій.

Таким чином, виявлено необхідність постійного моніторингу загроз економічній безпеці підприємства, який є постійною діагностикою його стану за системою показників, які враховують специфічні галузеві особливості і мають для нього важливе стратегічне значення з метою запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам економічній безпеці та вжиття необхідних заходів захисту і протидії.

1. Барановський О. Визначення показників економічної безпеки. *Економіка, фінанси, право*. 2019. № 8. С. 14-16.

2. Бондарчук Н., Міхійченко Д. Управління економічною безпекою з урахуванням потреб власників. *Підприємництво та інновації*. 2020. №(14). С. 14-19.

Кристина РЕЗВОРОВИЧ

завідувач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук

НЕДОЛІКИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Тема національної безпеки в Україні є першочерговою у будь-якій вітчизняній галузі, адже багаторічна загроза повторного вторгнення перестала бути такою 24 лютого, коли російська федерація здійснила напад на суверенну територію України. На сучасному етапі складно описувати наявні проблеми, адже перед обличчям загрози Збройні Сили України та загалом усі органи державної влади мобілізувалися і роблять все в їхніх силах з метою

перемоги над агресором, в тому числі були прийняті й приймаються низка важливих нормативно-правових актів. Все ж варто торкнутися системних недоліків, подолання яких у майбутньому допоможе ще більше зміцнити нашу державу.

Звичайно, є низка непростих рішень, які повинні бути формалізовані у юридичних документах, деякі полягають у недосконалої системи державних органів, інші – в проблемах правового регулювання. А, як відомо, немає нічого досконалого, тому потрібно розглянути саме питання таких недоліків, оскільки недопустимі будь-які помилки, які можуть нам «дорого коштувати».

Як відомо, будь-який механізм повинен містити певні компоненти для його результативного функціонування. У юридичній літературі є різні погляди щодо цього. Не вдаючись до аналізу наявних дефініцій, вважаємо, що найбільш обґрунтованим є визначення, що включає такі його складові, як система засобів і система способів (Муляр В., Тихомиров Ю.).

У юридичній літературі зазначається, що будь-які юридичні засоби мають регулятивний характер, основна функція яких полягає у забезпеченні практичного використання таких засобів, реальному здійсненні суб'єктами правовідносин своїх прав та обов'язків. Окрім того, вони знаходяться в нерозривному взаємозв'язку з юридичним інструментарієм нормативного характеру [10, с. 64].

У нашому випадку засобами ефективного функціонування механізму забезпечення національної безпеки в Україні є нормативно-правові акти, рішення, розпорядження органів публічної влади, стратегічні, програмні та концептуальні документи, плани та звіти з їх реалізації, методичні рекомендації, роз'яснювальні семінари, навчання тощо.

Деякі науковці, зокрема Л.Л. Приходченко [3, с. 61], А.М. Третяк [4, с. 125] та О.В. Федорчак [9] також підтримують думку, що до засобів аналізованого механізму належать правові акти.

Проте такі засоби не позбавлені недоліків.

По-перше, низка важливих законів або втратили чинність, або не прийняті, або ж містять недоліки.

Так, ще й досі в Україні немає ефективної системи забезпечення кібербезпеки. Зокрема, немає усіх необхідних нормативно-правових актів з цього питання. Також важливим є створення єдиної комплексної системи біобезпеки та біозахисту та відповідного врегулювання її функціонування на законодавчому рівні.

Окрім того, у 2020 році було видано Указ Президента України №392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»» (далі – Стратегія). Зокрема, Кабінет Міністрів України, державні органи за відповідними сферами національної безпеки зобов'язувалися у шестимісячний строк внести на розгляд Ради національної безпеки і оборони України проекти Стратегій щодо основних сфер забезпечення національної безпеки [6]. Проте й досі не затверджено такий важливий документ, як Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України (є лише проект).

Наявні у вітчизняному нормативно-правовому масиві й правотворчі деформації. Зокрема, правотворець у вищезазначеній Стратегії визнає їхню наявність. Значається, що для реалізації Стратегії необхідним є вдосконалення законодавства з питань забезпечення державної безпеки; удосконалення механізмів боротьби з тероризмом і його фінансуванням тощо [6].

По-друге, важливо сформувати поняттєво-категоріальний апарат для всіх правових понять, які використовуються у нормативно-правових актах, адже систематизація та деталізація сприяють ефективному правозастосуванню і правореалізації. Як справедливо з цього приводу зазначають В. І. Абрамов, Г. П. Ситник та В. Ф. Смолянчук, сьогодні теорія національної безпеки оперує багатьма поняттями, хоча деякі з них наведено у глосарії, водночас окремі поняття потребують більш детального розгляду [1, с. 74].

Можна підтримати позицію Н. Г. Єршової, що конкретний правовий механізм як цілісна, взаємопов'язана структура відображає різноманітні правові засоби, варіанти їх взаємодії на кожній стадії, а також послідовні стадії юридичної діяльності (громадян, організацій, посадових осіб, органів публічної влади) [2, с. 181]. Адже будь-який соціальний організм є системою, структуру якої утворюють окремі особи (індивіди). Останні створюють певні способи впорядкування та організації відносин, які сприяють самозбереженню як системи в цілому, так і кожного її елемента. Тому розв'язання комплексної проблеми забезпечення безпеки людини, суспільства, держави передбачає

певні уявлення про роль, місце, формування та умови ефективного функціонування механізму забезпечення безпеки [1, с. 65].

Отже, до способів забезпечення ефективного функціонування механізму забезпечення національної безпеки в Україні належать: юридична діяльність державних суб'єктів в особі їхніх органів (це, зокрема, правотворчість, правозастосування, збори, конференції тощо, а також спеціальні заходи). Суб'єктами забезпечення національної безпеки є посадові особи органів державної влади, державних установ та закладів, органів місцевого самоврядування, посадові особи сектору безпеки, громадянське суспільство, їхні об'єднання, організації, а також окремі громадяни.

Основними недоліками способів функціонування механізму забезпечення національної безпеки в Україні є дефекти у розподілі повноважень між суб'єктами, неврегульованість питань їхньої діяльності, взаємодії або ж, взагалі, відсутності органу, що мав би вирішувати питання певного виду забезпечення національної безпеки.

Зокрема, у Стратегії наголошується про необхідність «розподілу повноважень суб'єктів забезпечення державної безпеки, удосконалення діяльності суб'єктів забезпечення державної безпеки, у тому числі з урахуванням досвіду держав – членів ЄС і НАТО» [6].

В Указі Президента України №37/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України» зазначено, що необхідно запровадити ефективні механізми взаємодії основних суб'єктів національної системи кібербезпеки та сил оборони в частині спільного виконання завдань кібероборони» [5].

Також в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» наголошується про несформованість системи стратегічних комунікацій, зокрема не створено дієвого механізму координації і взаємодії між усіма органами державної влади, залученими до здійснення заходів із протидії загрозам в інформаційній сфері; Недосконалість регулювання відносин у сфері інформаційної діяльності» [7].

Наостанок варто зазначити, що в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію біобезпеки та біологічного захисту» вказано про відсутність єдиного органу, який охоплював би нагляд за здійсненням заходів, прогнозував, ідентифікував та оперативно реагував на біологічні загрози, координував плани протидій біологічним загрозам і надавав пропозиції щодо їх коригування згідно з поточною ситуацією в державі» [8].

Зважаючи на системні недоліки механізму забезпечення національної безпеки в Україні, вважається за доцільне систематизувати наявні нормативно-правові акти у єдиний правовий документ. Це може бути реалізовано шляхом перегляду всіх приписів, усунення недоліків, зокрема прогалин та правових вакуумів та прийняття єдиного кодифікованого акта. Простіший шлях – затвердження консолідованого акта, який би містив усі нормативно-правові приписи, що стосуються питань національної безпеки.

1. Глобальна та національна безпека: підруч. ; авт. кол. : В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смоляннюк та ін. ; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.

2. Єршова Н. Г. Поняття правового механізму в контексті публічної політики: міжнародний досвід для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19-20. С. 179-185. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/19-20_2020/30.pdf.

3. Приходченко Л. Л. Організаційно-правовий механізм забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 1. С. 59-65.

4. Третяк А.М., Дорош О.С. Управління земельними ресурсами : навч. посібник ; за ред. проф. А. М. Третяка. Вінниця : Нова Книга, 2006. 360 с.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України» : Указ Президента України №37/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0087525-21#n3>.

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України №392/2020. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України №685/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668/2021#Text>.

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію біобезпеки та біологічного захисту» : Указ Президента України № 668/2021. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668/2021#Text>.

9. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління. *Демократичне самоврядування*. 2008. Вип. 1. URL: http://lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnik/fail/O_Fedorchak.pdf.

10. Шундиків К.В. Механізм правового регулювання : учеб. пособие ; под ред. А. В. Малько. Саратов : СГАП, 2001. 102 с.

Людмила РИБАЛЬЧЕНКО

доцент кафедри економічної
та інформаційної безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат економічних наук, доцент

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Тіньова економіка виступає економічною діяльністю, яка заборонена чинним законодавством України. Економіка жодної країни світу, не позбавлена ще, на жаль, свого певного тіньового сектора. Від рівня тінізації економіки залежить стан соціально-економічних процесів в державі. Він показує частку несплачених податків державі через створення різноманітних схем від їх ухилення та втрат бюджету країни.

Оцінювання рівня тіньової економіки в Україні відбувається Державним комітетом статистики, Міністерством економіки, а також міжнародними експертами та організаціями, які спеціалізуються на таких питаннях.

Для вимірювання рівня тіньової економіки використовується чотири методи: електричний, монетарний, метод “витрати населення – роздрібний товарообіг і послуги” та метод збитковості підприємств, кожен з яких охоплює певну сферу національної економіки. Розрахунок рівня тіньової економіки здійснюється з використанням удосконалених методичних рекомендацій, затверджених наказом Мінекономіки від 20 січня 2021 року №104. За даними Департаменту стратегічного планування та макроекономічного прогнозування відділу з питань економічної безпеки, детінізації економіки та статистики, інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні у 2021 році становив 31 % (рис. 1) [1].

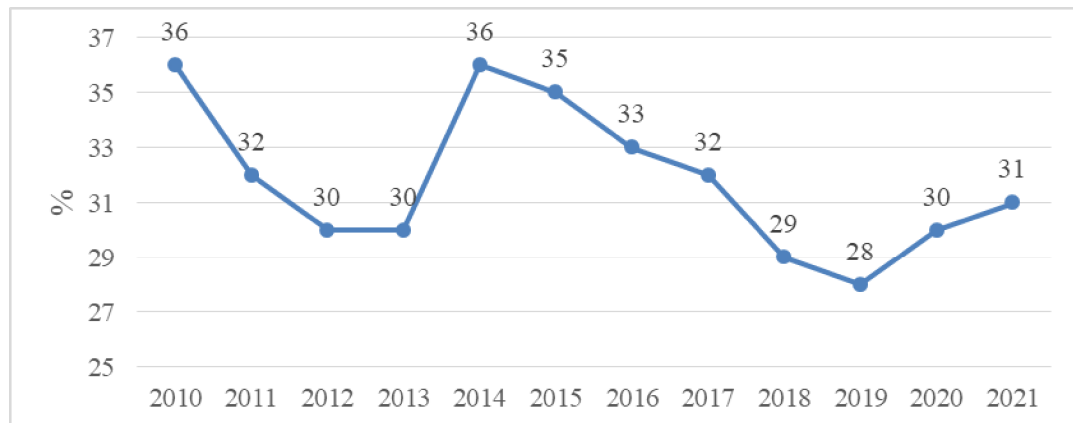

Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні у 2010-2021 рр.

З 2014 по 2019 роки, відбувалося зменшення рівня тіньової економіки в країні відносно офіційного обсягу валового внутрішнього продукту – із 36 до 28 %, а із 2020 знову зростання – до 31%.

Дослідження рівня тіньової економіки за видами економічної діяльності є таким, що відбулося зменшення рівня тіньової економіки за період, що досліджувався (рис. 2).